

Abstrakt

Práce se zabývá souborným zpracováním a vyhodnocením výsledků rozsáhlého záchranného archeologického výzkumu (2939 objektů, z toho 1470 kůlových a sloupových jam), provedeného společností Archaia na lokalitě Kněževes (okr. Praha-západ) v roce 1998. Na ploše více než 10 hektarů zde byly odkryty doklady osídlení z několika úseků pravěku až raného středověku (neolit, eneolit, doba halštatská, časný latén, doba hradištní), ale především z doby bronzové, kam spadá nejvíce zjištěných nálezů. Jejich analýza z různých úhlů pohledu, doplněná o výběrovou deskripční a kresebnou dokumentaci, představuje těžiště předloženého pojednání. Úvodem je popsán průběh a metoda výzkumu, geomorfologické poměry, podloží a půdní pokryv na lokalitě i předpokládaná vegetace zájmového území na základě přírodovědných analýz (makrozbytky, uhlíky). Pozornost je věnována také dějinám archeologického bádání na katastru současné obce Kněževes a sousední Kněžívky. Z počátků doby bronzové (starší období ůnětické kultury) pochází 24 kostrových hrobů, vybavených keramikou a výjimečně také měděnými/bronzovými záušnicemi. Do stejného období náleží i 16 objektů sídlištního charakteru. Slabé využívání lokality ve střední době bronzové (kultura mohylová; Br B–C: 12 objektů + intruze) bylo vystřídáno intenzivní sídelní aktivitou v následující mladší až pozdní době bronzové (kultura knovízská a štítarská; Br C2/D – Ha B2-3: celkem 1222 datovatelných objektů). Z těchto objektů s průkazným datovacím materiálem tvořily největší počet zásobní jámy (obilnice), z nichž se v řadě případů kvůli mocné skrývce dochovaly jen spodní části či dna. Vyskytly se i větší, poměrně hluboké nepravidelné jámy (tzv. hliníky). Kůlové, resp. sloupové jámy, indikující nadzemní dřevěné konstrukce obytných staveb, bylo možné jednoznačně zařadit do období popelnicových polí jen výjimečně. Samostatně jsou analyzovány hlavní součásti zjištěného bohatého nálezového fondu knovízské a štítarské kultury. Jeho nejdůležitější složku představuje tradičně početná keramika, která je z typologicko-chronologického hlediska sledována v rámci výběru 389 charakteristických nálezových celků. V řadě objektů se vyskytovaly i další hliněné artefakty, jako např. tkalcovská závaží, kolečka, přesleny apod. Bronzových předmětů bylo nalezeno celkem 65, přičemž se jedná převážně o drobnější exempláře či jejich fragmenty, patrně ztracené na sídlišti. Určitou výjimku představují osobní šperky (drátěné vlasové ozdoby a prsteny), zjištěné u lidských koster v sídlištních objektech. Nejpočetnější i chronologicky nejprůkaznější jsou jehlice, kterých je v souboru 23. Dále jsou zastoupeny jehly, šídla, hroty šípů, zlomky plíšků, tyčinek a drátů, kroužek, řap srpu, svorka apod. Dochované hmotné předměty doplňuje kostěná a parohová industrie (např. dlátka, šídla, hroty, hladítka, špachtle, brusle, kladiva apod.), přičemž nevyjasněná zůstává funkce ohlazených a někdy i zdobených hleznových kostí skotu („hrací kameny“?). Poměrně významný byl také podíl kamenné industrie, která plnila zejména funkci úderových nástrojů (otloukače, palice, retušéry), ale i různých hladítek a pracovních podložek. Zastoupeny jsou rovněž drtidla a podložky na mletí obilí. Na lokalitě byl objeven také nepřímý doklad o slévání bronzu, a to fragment poloviny kamenné licí formy z místní suroviny, sloužící nespíše k výrobě dlát s tulejí. Ojedinelé byly zjištěny i stopy bronzoviny na keramických zlomcích a patrně kamenné jádro. Zvláštní pozornost je věnována dvěma objektům, které obsahovaly zlomky většího počtu plochých talířovitých misek s tordovaným okrajem, interpretovatelných patrně jako sekundárně deponované obětiny. V jednom z těchto objektů byly navíc fragmenty velkých rozvětvených „podstavců“ ze špatně vypálené hlíny, což by v kontextu několika linií kůlových jamek mohlo ukazovat na existenci nějaké nadzemní dřevěné stavby kultovního charakteru, snad svatyně. V některých sídlištních objektech byly nalezeny lidské skelety či jejich části, a to často v neanatomických polohách. Výjimkou nejsou ani pozůstatky několika jedinců (dospělých i dětí) vhozené do jedné jámy, či naopak „pohřby“ samostatných lebek nebo nálezy jednotlivých lidských kostí v zásypech objektů. Celkově bylo zaznamenáno 107 jedinců, pocházejících ze 78 objektů, náležejících v naprosté většině knovízské kultuře. Několik sídlištních jam zase obsahovalo celé kostry zvířat. Komplexní analýza nálezového fondu umožnila vyčlenění šesti základních sídelních horizontů, kopírujících v zásadě hlavní vývojové trendy, pozorovatelné v průběhu mladší a pozdní doby bronzové. Osídlení lokality bylo nejhustší ve vrcholném období knovízské kultury (Ha A2/B1), avšak během následující štítarské kultury (Ha B2-3) již výrazně zesláblo. Může to souviset s intenzivním pozdně bronzovým osídlením v nedaleké poloze na k.ú. Kněžívka. Absolutně chronologické ukotvení sídliště v Kněževsi potvrdila čtyři radiokarbonová data.